

Когнітивно-комунікативний підхід у процесі викладання російської мови як іноземної

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація сучасної освіти призводить до розширення такого напрямку міжнародної діяльності, як навчання іноземних студентів. Серед запропонованих міністерством спеціальностей, найбільшим попитом користуються спеціальності медичного профілю.

Зважаючи на це, актуальним залишаються питання щодо якісної мовної підготовки іноземних студентів з урахуванням майбутньої професійної направленості. Проте спостереження за навчальним процесом та досвід роботи на просунутому етапі показали, що студенти недостатньо володіють професійною лексикою, зазнають труднощів із засвоєнням навчального матеріалу під час лекційних та практичних занять. Одним із напрямів покращення ситуації, що склалася, є застосування когнітивно-комунікативного методу навчання, мета якого полягає у посиленні практичної спрямованості навчання, зміні акцентів із простого запам'ятовування на інтелектуальний розвиток студентів за рахунок зменшення репродуктивної діяльності, створенні навчальних ситуацій, що спонукають до різних видів мовленнєвої діяльності, збільшенні питомої ваги завдань, що стосуються пояснення явищ, процесів тощо та способів і засобів вербального відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади когнітивної методики спираються на положення когнітивної лінгвістики, «яка розглядає мову не як систему в самій собі і для самої себе, а й у зв'язку з людиною, без якої виникнення і функціонування цієї системи було б неможливим» [4, с. 24]. Лінгводидакти (О. В. Донченко, С. О. Караман, В. Я. Мельничайко, Г. Т. Шелехова та ін.) намагаються з'ясувати лінгводидактичні засади комунікативного підходу до навчання мови, процес формування комунікативних умінь і навичок.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – визначити роль когнітивно-комунікативного підходу в процесі викладання російської мови як іноземної з метою розвитку когнітивно-комунікативної компетентності майбутніх медиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній методиці викладання російської мови як іноземної лінгводидакти виділяють різні підходи: інтегрований, адитивний, когнітивний, комунікативний, комунікативно-діяльнісний, лінгвокультурознавчий та ін. Проте все більше дидактів Т. М. Балихіна, І. Л. Бім, Д. І. Ізаренков, І. Б. Ігнатова, І. В. Коропова, Л. П. Мохаммад, А. В. Щепілова та ін.) схиляються до думки, що найбільш ефективним є когнітивно-комунікативний підхід, базою створення якого стали комунікативний та когнітивний методи навчання.

Поняття «комунікативна методика навчання» було введено лінгводидактами у кінці ХХ століття (Т. М. Балихіна, П. Б. Гурвич, І. О. Зимня, В. Г. Костомаров, Е. І. Пассов, Е. П. Шубін, А. Н. Щукін та ін.). Основними принципами стали мовна спрямованість навчання, індивідуалізація при провідній ролі її особистісного аспекту, функціональність, ситуативність, новизна. Розглядаючи комунікативну парадигму, вчені наголошують, що «... процес навчання будується адекватно процесу мовної комунікації» [1, с.68]. Проте, на думку І. А. Стерніна, Т. Г. Винокур, І. М. Горелової, ці два процеси не можуть бути повністю ідентичними. Ми поділяємо цю точку зору і вважаємо, що комунікативність методу як подібності процесів навчання й комунікації можливий тільки за деякими ознаками, найважливішими з яких є: *комунікативно-вмотивована* поведінка викладача й студентів; *предметність процесу комунікації*. При цьому комунікативність розглядається нами як принцип методологічний – співвіднесення знань з умінями і навичками, відбір прийомів, ефективних методів навчання тощо.

Когнітивна методика з'являється завдяки дослідженням психолінгвістів (Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, О. М. Леонт'єв) та представників когнітивної лінгвістики (О. М. Біляєва, М. В. Маслової, Л. І. Мацько, М. І. Пентилюк та ін.).

Психологи стверджують, що завдяки мові відбувається об'єктивізація розумової (ментальної, мисленнєвої) діяльності, тобто здійснюється вербалізація ментальних репрезентацій різного типу (категорій, образів, фреймів, скриптів тощо), щоб у потрібний час бути активізованим відповідно до діяльності. Представники когнітивної лінгвістики функціонування мови розглядають як різновид пізнавальної діяльності, а людська свідомість, її механізми і структури досліджуються через мовні явища.

Беручи за основу зазначені положення, лінгводидакти наголошують, що під час викладання російської мови як іноземної необхідно спиратися на базові положення когнітивної і комунікативної методики. Отже, з'являється новий підхід – когнітивно-комунікативний.

З'ясуємо, як трактують зазначене поняття науковці.

На думку Б. А. Глухова, А. Н. Щукіна, когнітивно-комунікативний підхід – це « така організація навчального процесу, основу якого становить комунікативна взаємодія студентів, яка забезпечує участь кожного з них як об'єкта і суб'єкта пізнавальної діяльності»[1, с. 47]. Б. Грабовські, Д. Йонассен, І. Л. Бім, А. В. Щепілова стверджують, що когнітивно-комунікативний підхід «те ж, що пізнавальний підхід до навчання, який насамперед полягає у засвоєнні теорії мови, яка вивчається, переважно, у вигляді роботи над вивченням правил з фонетики, граматики й слововживання. Тренуванню відводиться незначна роль, а на противагу йому акцент робиться на свідомому конструюванні висловлювання іноземною мовою»[5, с. 13].

У контексті вищезазначеного когнітивно-комунікативний підхід навчання мови іноземних студентів розглядається нами як така організація навчального процесу, що підпорядкована системі комунікативно-когнітивних завдань, передбачає вивчення мови в дії та ґрунтується на загальнометодичних принципах навчання.

Урахування загальнометодичних принципів, особливостей та цілей когнітивно-комунікативного підходу дозволило у процесі навчання іноземних студентів створити систему когнітивно-розвивальних вправ. Провідними є такі типи вправ:

✓ *когнітивні (аналітико-синтетичні)*, пов'язані з аналізом, трансформуванням текстового матеріалу. Наприклад:

Завдання: Согласуйте функции и системы организма. Составьте таблицу.

Системы организма: опорно-двигательная система, пищеварительная система, кровеносная система, дыхательная система, выделительная система, половая система, эндокринная система, нервная система.

Функции: защита внутренних органов и движение, передача информации, обеспечение организма питательными веществами, защита организма от внешней среды, выделение вредных веществ, перенесение кислорода ко всем органам и выведение из них вредных веществ, обеспечение организма кислородом и выведение углекислого газа.

✓ *комунікативні (мовленнєві)*, що передбачають залучення студентів до активної комунікативної діяльності, спрямовані на формування інтелектуально-креативних здібностей. Залучення студента до процесу спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо – готують студента до подальшого активного використання мови у своїй професійній діяльності.

Аудитивні комунікативні вправи спрямовані на вирішення комунікативних завдань і формують уміння розуміти інформацію, яка сприймається студентом на слух. При виконанні комунікативних вправ викладач зосереджує увагу студентів на виявленні змісту тексту. Наприклад: *Завдання: Прослушайте фрагмент текста. Определите, сколько в нем предложений. Ответьте, на какие две части делится пищеварительная система. Что представляет собой пищеварительный тракт?*

Система пищеварения делится на пищеварительный тракт и пищеварительные железы. Пищеварительный тракт, или желудочно-кишечный тракт – это система органов, где происходит пищеварение...

Навчання *говоріння* спирається на засвоєння студентами мовного матеріалу. Говоріння представляє собою розвиток умінь монологічного та діалогічного мовлення. Вправи, що

навчають діалогічному мовленню, поділяються на: підготовчі, мовленнєві і ситуативні. Підготовчі вправи сприяють навчанню студентів ставити запитання різного типу та розвивають готовність відповідати на них.

Наведемо фрагмент підготовчої вправи: *Завдання: К данным ответам напишите вопросы.*

В:....? П: Петренко Светлана Ивановна.

В: ....? П: 43 года.

В: ...? П: В туристической фирме.

Вправи мовленнєвого типу направлені на вміння створювати репліки на основі візуальних опор та словесного опису. Ситуативні вправи спрямовані на відпрацювання умінь створювати діалоги, використовуючи інформацію, подану у вправі. Наприклад: *Использовав информацию о симптомах и течении болезни, составьте диалог врача и пациента.*

Мовленнєві вправи характеризуються однонаправленістю монологічного мовлення. За видами виокремлюють такі вправи: переказ (прочитаного та прослуханого, повний переказ, переказ основного змісту, вибіркового переказу, переказ за планом, за допомогою ключових слів); розповідь (про те, що прочитав, з опорою на учбові відеофільми). Наприклад: *Завдання: Прослушайте фрагмент текста. Определите, сколько в нем предложений. Назовите органы, в которых происходит переваривание пищи. Прослушайте текст еще раз и запишите его.*

Пищеварение начинается в ротовой полости. Здесь пища пережевывается при помощи зубов, перемешивается при помощи языка, смачивается слюной и превращается в пищевой комок...

При навчанні читання на просунутому етапі основний акцент ми спрямовуємо не на техніку читання, а на розуміння прочитаного. Прикладами таких вправ можуть бути: 1. *Прочитайте текст, сформулируйте основную мысль текста. Запишите ее.* 2. *Прослушайте текст. Скажите, о чем будет идти речь на уроке. Что такое организм? Что изучает анатомия человека?*

Навчання письма враховує роботу над технікою письма та писемним висловлюванням думок російською мовою. Наприклад: *Завдання: Запишите слова и словосочетания, предложения текста полностью.*

Жкт, пиш. с-ма, пиш. орг., пиш. ж., к-ник, ж-к, печ., подж. ж., г-ка, яз., слюн., прод-ние, перевар-ние, ферм., кот., дл., п. ч., мин.

Зважаючи на вищевикладений матеріал, можна дійти висновку, що використання комунікативно-когнітивного підходу в процесі навчання дозволяє сформувати усвідомлене розуміння, актуалізувати мовні засоби у мовленні, враховувати роль і особливості використання мовних одиниць у різних сферах уживання.

Отже, когнітивно-комунікативний підхід до навчання іноземних студентів представляється переконливим і продуктивним, оскільки дозволяє активізувати продукування студентами граматично правильних і семантично точних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глухов Б. А., Шукин А. Н. Термины методики преподавания русского языка как иностранного. — М. : Рус. яз., 1993. — 371 с.
2. Єрмовенко С. Я. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмовенко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор / за ред. С.Я. Єрмовенко. — К. : Либідь, 2001.
3. Игнатова И.Б. Коммуникативно-когнитивный подход в современной лингвометодике обучения РКИ / И. Б. Игнатова // Мир русского слова. — 2007. — №3. — С. 69–72.
4. Кочерган М. П. Мовознавство на сучасному етапі / М.П. Кочерган // Дивослово. — 2003. — №5. — С. 24-29.
5. Щепилова А. В. Коммуникативно-когнитивный подход к обучению французскому языку как второму иностранному: монография / А. В. Щепилова. — М.: 2003. — 338 с.

Тенденції і проблеми мовної підготовки іноземних студентів в сучасних умовах :
матеріали заочної Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Запоріжжя, 13-
17 травня 2013р.). – Запоріжжя : Вид-во ЗГМУ, 2013. –220 с. – С.50